

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023- Valtioneuvosto
kirjaamo@minedu.fi

**ESITYS SAAMENKIELISEN OPPIMATERIAALIN VALMISTAMISEKSI,
SAAMELAISOPETUKSEN KEHITTÄMISEKSI JA SAAMELAISTIEDON
LISÄÄMISEKSI OPETUKSESSA OSOITETTAVIKSI VALTIONAVUSTUKSIKSI
VALTION TALOUSARVIOSSA 2018**

Saamelaiskäräjät esittää kunnioittavasti, että Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan talousarviossa osoitetaan saamenkielisen oppimateriaalin valmistamista, saamelaisopetuksen saavutettavuuden parantamista ja saamelaistiedon lisäämistä varten koulussa yhteensä 1.150.000 €, josta

- 1.000.000 € digitaalisen oppimateriaalityön käynnistämiseen, uusien saamenkielisten oppimateriaalien valmistamiseen sekä jo julkaistujen oppimateriaalien päivittämiseen uusien opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon mukaisiksi pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielillä esi- ja perusopetusta sekä lukio- ja ammatillista koulutusta varten;
- 50.000 € saamelaisopetuksen kehittämiseen siten, että se vahvistaa koulun mahdollisuuksia saamen kielten elvyttämisessä ja parantaa opetuksen saavutettavuutta valtakunnallisesti, ja
- 100.000 € alkuperäiskansa saamelaisia käsittelevän digitaalisen oppimateriaalin tuottamiseksi suomen-, ruotsin- ja saamenkielisen opetuksen käyttöön yhteistyössä Opetushallituksen kanssa.

Viittaamme Sipilän hallituksen 27.5.2015 päivättyyn ohjelmaan, jonka osaamista ja koulutusta koskevan kärkihankkeen tavoitteeksi mainitaan mm. oppimistulosten parantaminen ja niissä syntyneiden erojen kaventaminen sekä oppimistapojen laajentaminen ottamalla käyttöön digitaalisia oppimisympäristöjä (luku 5, osaaminen ja koulutus).

Viittaamme Valtioneuvoston 3.7.2014 tekemään periaatepäätökseen saamen kielen elvyttämisen toimenpideohjelmaksi. Valtioneuvoston päätös sisältää toimenpiteitä, joilla turvataan ja luodaan edellytyksiä saamen kielen opetukselle myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella (toimenpiteet 3 ja 4). Päätös sisältää myös tavoitteen nostaa saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen tarkoitettu määräraha pidemmällä aikavälillä vähintään 800.000 euroon (toimenpide 5). Periaatepäätöksessä todetaan lisäksi, että saamen kielen elvyttämisohjelman tarkoituksena on osaltaan edistää Suomen saamen kieltä koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteutumista.

Kansainvälisistä velvoitteista viittaamme Euroopan neuvoston ministerikomitean Suomen viranomaisille antamiin suosituksiin saamenkielisen koulutuksen vahvistamiseksi erityisesti kehittämällä tätä koskevan järjestelmällisen politiikan, tukemalla erityisesti inarin- ja koltansaamen kieliä sekä suosituksiin tietoisuuden ja sen myötä suvaitsevaisuuden lisäämiseksi Suomen alueellisia tai vähemmistökieliä ja niitä edustavia ryhmiä kohtaan (RecChL(2012)2, RecChL(2007)7, RecChL(2004)6, RecChL(2001)3).

YK:n rotusyrjintäkomitea on suosittanut, että Suomi ryhtyy asianmukaisiin toimiin varmistaa, että kaikki Suomessa asuvat saamelaislapset saavat opetusta omalla kielellään (CERD/C/FIN/CO/20-22, 31.8.2012).

Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) kehottaa Suomen viranomaisia parantamaan kansalaisten tietoa saamelaisista, heidän asemastaan alkuperäiskansana sekä heidän historiastaan, mm. varmistamalla, että kouluopetukseen sisältyy riittävä määrä opetusta ja tietoa saamelaisista (ECRI(2007)23, 15.12.2006).

Suomi on hyväksynyt YK:n julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista, siihen liittyen edistänyt aktiivisesti YK:n alkuperäiskansojen vuonna 2014 pidetyn maailmankonferenssin loppuasiakirjan aikaansaamista ja siten sitoutunut alkuperäiskansajulistuksen kansalliseen toteuttamiseen. Julistuksen 14 artiklan mukaan valtioiden tulee mm. toteuttaa yhdessä alkuperäiskansojen kanssa tehokkaat toimet, jotta alkuperäiskansoihin kuuluvat yksilöt, erityisesti lapset, myös niiden yhteisöjen ulkopuolella elävät lapset, voivat saada oman kulttuurinsa opetusta ja omakielistä opetusta mahdollisuuksien mukaan. 15 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus kulttuurinsa, perinteidensä, historiansa ja pyrkimystensä arvostukseen ja moninaisuuteen, joiden on asianmukaisesti kuvastuttava koulutuksessa ja julkisessa viestinnässä. 15 artiklassa todetaan edelleen, että valtiot toteuttavat kyseisten alkuperäiskansojen kanssa neuvotellen ja yhteistyössä toimien tehokkaat toimet, joilla torjutaan ennakkoluuloja, poistetaan syrjintää ja edistetään suvaitsevuuksia, yhteisymmärrystä ja hyviä suhteita alkuperäiskansojen ja kaikkien muiden yhteiskuntaryhmien kesken.

Suomi on myös sitoutunut edistämään YK:n alkuperäiskansojen maailmankonferenssin loppuasiakirjan tavoitteita (A/RES/69/2), jonka 11 artiklan mukaan varmistetaan yhtäläinen pääsy korkeatasoiseen koulutukseen, jossa tunnustetaan alkuperäiskansojen kulttuurien moninaisuus.

1) VALTIONAVUSTUS SAAMENKIELISEN OPPIMATERIAALIN VALMISTAMISEEN

Perusteluina saamenkielisen oppimateriaalin valmistamiseksi osoitettavan valtionavustuksen korottamiselle esitämme seuraavaa:

Saamelaiskäräjien tehtävänä on tuottaa oppimateriaalia saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen tarpeita varten *eri koulutusasteille pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielillä*. Saamenkielisen oppimateriaalin valmistaminen merkitsee perusedellytysten luomista saamen kielen ja saamenkieliselle opetukselle. Saamelaisopetus ja sitä edeltävä saamenkielinen varhaiskasvatus ovat tärkeimmät saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin säilymisen, kehittymisen ja uusille sukupolville siirtymisen varmistavat tekijät. Opetuksen ja varhaiskasvatuksen merkitystä saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin tulevaisuudelle ei voi yliarvioida.

Oppimateriaalien saatavuus, taso ja ajanmukaisuus vaikuttavat vanhempien päätöksiin heidän tehdesään lasten opetuskieltä koskevia päätöksiä. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen saamen kielten opetusta ja osaamista arvioivan raportin mukaan opettajat kokevat oppimateriaalin niukkuuden ja laadun vaikeuttavan hyviin oppimistuloksiin pääsemistä. Yksi saamen opetusta koskevan arvioinnin perusteella todetuista puutteista oli pula oppimateriaaleista.¹

Oppimateriaalitarpeet ovat kasvaneet pysyvästi saamenkielisen ja saamen kielten opetuksen vakiintumisen seurauksena saamelaisten kotiseutualueella. Saamen kielten opetus on lisääntymässä myös saamelaisalueen ulkopuolella. Pohjoissaamenkielinen opetus kattaa jo nykyisellään kaikki perusopetuksen oppiaineet vuosiluokilla 0-6 ja myös valtaosan peruskoulun ylempien vuosiluokkien lukuaineista. Inarinsaamenkielinen perusopetus on vakiintumassa ja selvästi vahvistunut vuodesta 1997 lähtien katkeamattomasti järjestetyn kielipesätoiminnan seurauksena. Kielipesätoiminta on laajentunut kaikkiin saa-

¹ *Saamen kielten opetus ja osaaminen. Saamen kielten oppimistulokset perusopetuksen 7.-9. vuosiluokilla 2015, toim. Mari Huhtanen ja Mika Puukko. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI, Julkaisut 21:2016.*

men kieliin. Vuonna 2016 toiminnassa on yhteensä 11 kielipesää, joista kahdeksan saamelaisten kotiseutualueella ja kolme muualla maassa. Koltansaamenkielisen kielipesätoiminnan seurauksena myös koltansaamenkielinen opetus tulee vahvistumaan ja koltansaamenkielisten oppimateriaalien tarve lisääntymään. Lisäksi saamenkielinen kielikylpyopetus on käynnistynyt Utsjoella ja suunnitelmia Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 säädetyn kaksikielisen opetuksen/ kielikylpyopetuksen käynnistämiseksi on myös muissa kunnissa. Oppimateriaaleja pitäisi kyetä valmistamaan kaikkiin erilaisiin tarpeisiin ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin oppimäärävaihtoehtoihin.

Perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön syksyllä 2016 1-6 vuosiluokilla ja 7-9 vuosiluokilla porrastetusti 2017-2019. Saamenkielisen oppimateriaalin päivittäminen uusien perusteiden mukaiseksi on suuri haaste Saamelaiskäräjille, ainoalle saamenkielisten oppimateriaalien tuottajalle Suomessa. Uusien opetussuunnitelmien mukaiset tavoitteet, sisältöalueet ja tuntijako edellyttävät monien aiemmin valmistettujen oppimateriaalien uudistamista ja uusien oppimateriaalien tuottamista. Opetussuunnitelman perusteiden uusi pedagoginen ajattelu ja tieto- ja viestintätekniikan lisääntyvä käyttö opetuksessa edellyttävät aivan uudenlaista tapaa tehdä oppimateriaaleja. Lisäpanostusta tarvitaan mm. digitaalisten työvälineiden hankkimiseen, kehittämiseen ja oppimateriaalin tekijöiden harjaannuttamiseen digitaaliseen materiaalityöhön. Vuorovaikutteisten ja uusia oppimistapoja tukevien digitaalisten materiaalien valmistaminen on kallista. Saamenkielisen opetuksen on kuitenkin pysyttävä kehityksessä mukana.

Kaunokirjallisuus on yksi äidinkielen opetuksen kivijaloista. Se kartuttaa, laajentaa ja monipuolistaa lasten ja nuorten kielen käyttöä. Äidinkielenään saamen kieliä puhuvat lapset ja nuoret ovat saamen kieliyhteisön ydinryhmä, jonka mahdollisuudet omien äidinkieltensä kehittämiseen, kielen osaamisen kartuttamiseen ja käyttämiseen ovat kaikkialla tuntuvasti heikommat kuin oman ikäluokkansa yksikielillä suomea äidinkielenään puhuvilla. Äidinkielen opetuksessa tarvitaan kipeästi saamenkielistä nuorten kirjallisuutta, joka vahvistaa äidinkielen taitojen kehittymistä ja saamen kielten siirtymistä uusille sukupolville ilmaisuiltaan, sanastoiltaan ja rakenteiltaan rikkaina ja vahvoina. Suomessa saamenkielistä lasten- ja nuorten kirjallisuutta ja aikakausjulkaisuja ei tueta valtion varoin eikä yksityistä kustannustointia juurikaan ole.

Saamenkielisten lasten ja nuorten äänitteiden, filmien ja pelien saatavuus opetuksen ja kielen elvytyksen materiaalina on elintärkeää. Tällaisia materiaaleja tarvitaan varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja läpi perusopetuksen. Myös uhanalaistunut *perinteinen tieto* tulisi tallentaa lapsille ja nuorille sopivaan muotoon kielen ja kulttuurin opetusmateriaaliksi ennen vanhan sukupolven taitajien katoamista.

Yhteistyö Norjan ja Ruotsin saamenkielistä oppimateriaalia valmistavien tahojen kanssa on tärkeää erityisesti pohjoissaamen kielen osalta. Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaisopetuksesta vastaavien viranomaisten neuvottelussa 5.12.2013 asetettiin pohjoismainen työryhmä selvittämään yhteistyön mahdollisuuksia yli rajojen. Suomesta työryhmään osallistui Opetushallituksen ja Saamelaiskäräjien edustaja. Syksyllä 2015 valmistuneessa raportissa esitetään mm. yhteistä tiedottamista ja koordinoitua materiaalityössä, yhteisiä projekteja, opetussuunnitelmien vertailua, valtion tuen kehittämistä oppimateriaalityön nopeuttamiseksi sekä oppimateriaalien käyttötutkimusta yli rajojen. Esitettyjen toimien toteuttaminen parantaisi materiaalien saatavuutta ja käyttökelpoisuutta yli rajojen.

Edellä esitetyn perusteella Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkieliseen oppimateriaalityöhön osoitetaan vuoden 2018 talousarviossa yhteensä 1.000.000 euroa:

Oppimateriaalin päivittäminen ja uusintapainokset	200.000 euroa
Uudet painetut oppimateriaalit	300.000 euroa
Digitaalinen oppimateriaalityö	300.000 euroa
Lasten ja nuorten kirjallisuus, filmit, opetuspelit	50.000 euroa
Kielenhuolto- ja terminologiatyö	55.000 euroa

Perinteisen tiedon opetusta ja kielenelvytystä tukevat oppimateriaalit	65.000 euroa
Pohjoismainen oppimateriaaliyhteistyö	10.000 euroa
Toimistomenot (mm. hankinnat, atk-huolto, vuokrat)	20.000 euroa

2) VALTIONAVUSTUS SAAMELAISOPETUKSEN SAAVUTETTAVUUDEN PARANTAMISEEN

Saamelaisopetusta on kehitetty oppivelvollisuuskoulussa ja toisella asteella 1970-luvun alusta lähtien, jolloin Suomi siirtyi peruskoulujärjestelmään. Saamen kielellä ja saamen kielessä annettu opetus on vakiinnuttanut asemansa saamelaisten kotiseutualueella ja opetuksen asemaa on kehitetty kaikissa peruskoulujärjestelmässä. Opetuksen vakiintumiseen kotiseutualueella ovat vaikuttaneet erityisesti vuonna 1998 säädetyt perusopetuslain opetuskieltä koskeva säännös (21.8.1998/628, 10 §) ja saamenkielistä ja saamen kielen opetusta koskeva erityinen rahoitussäännös (21.8.1998/635, 43 §), joka sisältyy myös voimassa olevaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslakiin (29.12.2009/1705, 45 §).

Saamelaisopetuksen toimintaympäristö on kuitenkin 2000-luvulla muuttunut ratkaisevasti. Suuri muutos on mm. saamelaisväestön hajautuminen ja saamelaisväestön poismuuttoa kotiseutualueelta seurannut opetuksen saavutettavuuden merkittävä heikentyminen. Opetuksen kokonaisuuden näkökulmasta tilanne on kaksijakoinen. Saamelaisten kotiseutualueella opetustilanne kehittyy myönteisesti, sen saavutettavuus on hyvä ja saamelaisopetuksen osuus kotiseutualueen kuntien opetuksen kokonaisuudesta kasvaa. Valtaosa perusopetusikäisistä saamelaisoppilaista ja toisen asteen saamelaisopiskelijoista jää kuitenkin kokonaan oman kielensä opetuksen ulkopuolelle voimassa olevien säännösten seurauksena, toisin sanoen seurauksena siitä, että he asuvat saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella.

Saamelaiskäräjien vaalien yhteydessä koottujen tilastojen mukaan Suomen saamelaisista jo noin 65 % asuu laissa määritellyn saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Alle kymmenvuotiaista saamelaislapsista yli 70 % asuu saamelaisalueen ulkopuolella ja 11-17-vuotiaista noin 67 %. Kotiseutualueen ulkopuolella saamen kielen opetuksen piirissä on kuitenkin vain 14 % kaikista saamelaisopetuksen oppilaista. Kotiseutualueen kuntien ulkopuolella on mahdollista järjestää Opetushallituksen erityisrahoittamaa kahden viikkotunnin perusopetusta täydentävää saamen kielen opetusta.

Valtion talousarvioon liittyen Saamelaiskäräjät esittää, että sille osoitetaan 50.000 euroa saamelaisopetuksen kehittämiseen ja saavutettavuuden parantamiseen saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella:

Ehdotetuilla resursseilla on tarkoitus:

- 1) luoda yhteyksiä, kartoittaa tilannetta ja tiedottaa saamen kielen opetusmahdollisuuksista kotiseutualueen ulkopuolella asuville vanhemmille ja koulutuksen järjestäjille sekä edistää etäyhteyksiä käyttävän opetuksen aikaansaamista kotiseutualueelta muualle maahan;
- 2) järjestää tiedotus- ja koulutustilaisuuksia ja avustaa vanhempia saamaan tietoa oppilaan alkuperäiskielen merkityksestä, kielen oppimisesta, kaksikielisyydestä ja koulun mahdollisuuksista kielen elvyttämistyössä;
- 3) palkata määräaikainen työntekijä hoitamaan tässä mainittuja tehtäviä.

3) VALTIONAVUSTUS ALKUPERÄISKANSA SAAMELAISIA KÄSITTELEVÄN OPPIMATERIAALIN VALMISTAMISEKSI

Suomen kouluissa opetetaan hyvin vähän saamelaisista, mikä on johtanut mm. saamelaisia koskevien topeliaanisten mielikuvien vankkaan säilymiseen uusien sukupolvien ajattelussa. Väärien mielikuvien ylläpitäminen aiheuttaa suvaitsemattomuutta ja ymmärtämättömyyttä ryhmien välillä ja vaikeuttaa saamelaisten asemaa yhteiskunnassa.

Opetushallituksen vuoden 2014 lopussa hyväksymät uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttävät kuitenkin yleisellä tasolla, että opetuksessa otetaan huomioon saamelaiset Suomen alkuperäiskansana. Monet koulut kysyvät Saamelaiskäräjiltä materiaalia, joka olisi helposti sovellettavissa eri oppiaineiden opetukseen, koska koulujen yleisesti käyttämät oppimateriaalit eivät tätä tietoa sisällä. Materiaalin tarve on ilmeinen. Saamelaiskäräjien internet-sivuilla julkaistaan Oktavuolta-nimistä saamelaista teemalehteä, jonka käyttö on laajaa, mutta jonka sisältöjä ei kuitenkaan ole sovitettu eri oppiaineiden opetukseen.

Saamelaiskäräjät esittää, että sille osoitetaan 100.000 euroa saamelaisten historiaa ja perinteitä, saamelaista kulttuuria, saamen kieliä, modernia saamelaisyhteisöä ja sen toimintaa osana maailmanlaajuista alkuperäiskansojen yhteisöä kuvaavan monikielisen digitaalisen teemamateriaalin valmistamiseen Suomen kouluja varten yhteistyössä Opetushallituksen kanssa.

Ehdotetuilla resursseilla on tarkoitus:

- 1) kattaa materiaalin valmistamisen käsikirjoitus-, kuvitus-, toimitus- ja ohjelmointikustannuksia sekä
- 2) palkata tehtävää varten määräaikainen työntekijä ja asettaa hanketta suunnitteleva ja toteuttava opetuksen asiantuntijatyöryhmä.

Valmistettavan oppimateriaalin tulisi olla sellaista, että sitä on helppo soveltaa eri oppiaineiden opetukseen. Tärkeitä oppiaineita tässä suhteessa ovat historia ja yhteiskuntaoppi, maantiede, luonnontieto, musiikki sekä äidinkieli ja kirjallisuus. Saamelaistietoa tulisi olla helposti sellaisten koulujen ja opettajien saatavilla, jotka haluavat sisällyttää sitä aine- tai teemaopetukseensa. Tiedon oman alkuperäiskansan historiasta, perinteistä ja asemasta suomalaisessa ja pohjoismaisissa yhteiskunnissa tulisi kuulua suomalaiseen yleissivistykseen.

Saamelaiskäräjien koulutuspoliittisena tavoitteena on erityisen saamelaisen opetussuunnitelman aikaansaaminen. Saamelaisten historiaa, kulttuuria, perinteitä ja saamelaisyhteisöä koskevan tiedon tulee kuulua sekä saamelaisopetukseen että kaikille yhteiseen opetukseen.

Esityksestä päätti Saamelaiskäräjien kokous 21.06.2016.

Tiina Sanila-Aikio, puheenjohtaja

Ulla Aikio-Puoskari, koulutussihteeri